

cadireta, mantingut encara per la grafia gironina de 1207. El canvi d'aquest en *cadireta* no seria tant d'etimologia popular o contaminació per part de *cadira* 'setia' com d'una igualació d'alternància fonètica: el diminutiu ha estat sempre usadíssim en el continuador romànic de CATHEDRA, i segons la fonètica històrica estricta, essent la *i* deguda a l'originària diftongació tònica en el primitiu CATHĒDRA > *cadieira* > *cadira*, en posició pretònica s'hauria hagut de servir sense diftong *cadireta*, en el nom del seient tant com en el del salt d'aigua; eliminada l'alternància per l'analogia en aquell, la simplificació se'n va rossegat la d'aquest.

El mot greco-llatí CATARACTES fou també aplicat pels metges i òptics, ja en l'Antiguitat, com a nom del mal que intercepta la visió dels ulls per comparació amb el rastell que hom baixa per interceptar un pas, ja registrat pel DT^o. (1640-50): encara que ja aparegui en diversos escriptors humanistes del S. xv (*AlcM*), no devia ser d'ús general en català ni en el S. xvi (OPou, *ThPu.*, a. 1575, p. 246, encara tradueix el ll. *cataracta* només per «lo tel que's fa en lo ull»); amb el valor de sinònim savi de gran cascada, estava ja en ús general en el S. XIX, i l'usà Verd. en l'*Atlàntida*.

DERIV.: *Cadiretar*. Identificat pel poble amb el nom diminutiu de la cadira de seure, se n'extragué un pseudo-primitiu *cadira*, que per a la de regatge ja hem vist usual a l'Horta de València. El *CostManc.* diu que *cadira* s'usa a l'Empordà (§ 227). De fet m'ensenyaren una «*kadira* o comporta» a Albons, a la Riera del Pas d'en Roca; també a la Costa Brava seca, rosta i pelada, entre l'Estartit i l'Escala, hi ha un *Còrrec de la Cadira*, que per tant només pot significar 'saltant natural de l'aigua de pluja'. Sigui com a alteracions de CATARACTES comparables al prov. *cadarau*, o sigui com a derivats d'aqueix *cadira* secundari, tenim *cadiral* en el Ripollès (*CostManc.*) i *El Cadirat* «presa on es boteix l'aigua per poder regar» a Belcaire d'Empordà, en l'important «Rec del Molí» que uneix el Ter a l'Escala (1958).

¹ En la versió definitiva, de 1878 (IV, 8a), canvia en «sols per rentar l'Atlàntida d'un crim, s'aixecarà», i substitueix *l'Altíssim* per «un vespre», millores purament d'estil poètic: el text de l'esbós mostra més clar que ell pensava més aviat en el pagès que rega, i posava per tant *aixecar* com a transitiu. —

² Supervivència no general però tan estesa en les zones més diverses de la Romània em confirma la creença que tenia raó Mistral en dir en el TdF que de CATARACTES prové el prov. *cadarau* «ravin, torrent à sec, égout», que d'altres han definit «ruisseau des rues», mot popular segons ell a Nîmes, Beucaire i Tarascó, i de fet, en dóna testimonis en tres felibres d'aquesta zona, i ell mateix l'usà en la seva obra poètica. Es comprèn que un rec o riereta que baixa pels carrers d'un poble en desnivell, per terra muntanyosa, no pot anar a parar sinó a la barrancada del peu de la localitat, l'únic lloc, altrament, que pot servir de canyet o munt de restes i

carcanades, amb què és conegut en aquelles viles i ciutats, i amb què l'usà Mistral: «au *cadarau* acò s'en ane!» (traduït «à la voirie que l'on s'en aille», *Calendau* IX, 67.4). Per a un corrent d'aigua que cascadeja a la vista de tothom, és natural, doncs, l'ètimon CATARACTEM, ací amb -*e*- final caiguda, i amb el conegut tractament semi-culte de *ct* com *yt*, ben propi d'un mot que usarien sobretot escriptors, agrimensors i notaris vilatans més que no pas gent alpestre, pastors i llenyataires; a Provença és normal que des d'època reculada el grup final -*yt* es redueixi a -*y*. Sobre aquest mot escriví JHubschmid una nota en *RPhCal.* VIII (1954) pretenent trobarhi una de les seves freqüents forjadures «pre-indoeuropees», que dóna com a prova d'un sufix aborigen -*ouko*. Com li passa sovint, aquest pre-indoeuropeu sembla restar completament en sopols: si bé assegura que es tracta d'un «altprovenzalisch *cadarau*», en realitat no sembla que aquest «provençal antic» estigui documentat enlloc (manca Rayn., PSW, PDPF, Pansier, *Docs.* de Paul Meyer, de C. Brunel, etc.): hem de suposar, doncs, que Hubschmid es refia del TdF, on se'ns assegura que *cadarau* correspon a un «roman *cadarau*, b. lat. *cadaraucus*, catalan *cataranco* 'torrent'. Fantàstic mot «català»! Cal témer que aqueixos mots baix-llatí i «roman» no siguin menys fantasiosos, o almenys suposats, puix que res d'això hi ha tampoc en Du Cange ni altres fonts baix-llatinés accessibles. Fins suposant que algun erudit provençal vagi trobar algun cas escadusser de tals formes en baix llatí local o en algun text romànic més o menys vell de la rodalia, fóra sempre raonable de témer que *-autus* hi havia estat mal llegit com a *-aucus*; i, fins si la grafia fos segura, sempre és fàcil en aquesta zona almenys des de 1300, que es vacilés entre *-auc* i *-au* i *-aut* en la pronunciació (recordem els casos esmentats en CADAFAL, *cadaçal*, *échaufaut*). — ³ *Origenes*, § 15.3: pp. 91 i 38 de la 1.ª ed. (81 i 35 de la 3.ª). Hi passa, diu, el riu *Caderechano*, ço que explica els saltants a què al·ludeix el nom CATARACTAS de la població.

Cadiró, V. *cadira* Cadis, *cadissos*, V. *cadins*

CADMI, derivat del nom de Cadmos, fundador de Tebes, i gr. *καδμεία* 'tebana', perquè aquest metall es troba en minerals que solen estar associats a la CALAMINA, que sovint trobaven prop de Tebes. *Calamina* [S. xv, Micer Joan], cf. oc. ant. *calamina* 'espècie de fbiol' (cf. FEW, s. v. *calamellus*): segurament aquest (provenint, en última instància, de CALAMELLA 'caramella'), junt amb CARAMIDA, és el causant de l'alteració de *cadmia* en *calamina*, veg. DCEC I, 588.

CADOLLA, 'clot ple d'aigua obert en una roca', mot només català i rural, però ja antic i molt generalitzat en els dominis occidental i valencià, que suposa una base *CATÜLLA, d'origen incert: si no és tot ell pre-romà, potser va formar-se en el nostre romànic